

TUTKIMUS TEILASI AINEISTONSA

Virittäjässä 3/2000 julkaistu Terhi Ainialan tutkimusraportti »Paikannimistön muuttuminen» (s. 355–372) koskettaa.

Olen 1960-luvulla aloittanut nimestäjä, jonka varhainen aineisto on joutunut tutkimuksen läpivalaisuun. Kun raportin mukaan muuttumistutkimuksen yksi tavoite on ollut kuvata nimikokoelmia »nimitiedon luotettavuuden, kattavuuden ja laadunkin osalta» (s. 370), huolettaa muidenkin kerääjien puolesta, sillä vuodesta 1967 lähtien olen opastanut nimestäjiä keruuseen ja laatimaan kokoelmia Nimiarkistoon. Oma osatutkimukseni puolestaan ei keruineen laskelmiseen tuntunut menevän annettuihin raameihin, vaan jätti jälkeensä ratkaisemattomia kysymyksiä. »Seminaarityypisiä tapaamisia» sattui osalleni kaikkiaan kaksi, vaikka niitä piti järjestetyn »tarpeen mukaan ainakin pari kertaa vuodessa» (s. 357).

Terho Itkosen Nimestäjän opasta (1961) Terhi Ainiala on lukenut kuin piru raamatua. Osoittaakseen kirjasen kelvottomaksi oppaaksi hän on poiminut ohjeistosta ne

kohdat, jotka eivät päde nyt vuosikymmenien kuluttua eivätkä ole tuottaneet riittävän tarkkaa aineistoa 1990-luvun kysymyksenasetteluihin. Ilmestyessään Nimestäjän opas on kuitenkin ollut uudenlainen, mahdollisimman yksityiskohtainen ja monipuolinen keruuopas, jonka avulla Nimiarkisto on kasvanut nykyisiin mittoihinsa.

Nimistönkeruun tuottoisimmalla kaudella vuosina 1959–1968 arkistoa kartuttavien kerääjien vuotuinen määrä kasvoi 28:sta 71:een ja nimilippujen vuosikartunta noin 39 000:sta 65 000:een. Ilman Nimestäjän opasta keruun ohjailusta ei tuolloin olisi selvitty. Lisäksi uudet kerääjät kutsuttiin Nimiarkistoon saamaan keruuopastusta, ja kokoelman valmistuttua heille annettiin palautetta keruun jatkamisen varalle. Keruuhjeiden täsmennykset ja tähdennykset koottiin vuonna 1978 monisteeksi, jota kymmenen vuoden kuluttua vielä täydennettiin. Ohjeisto on ollut käytössä pitkään eikä vain nykyään, jolloin nimistönkeruu on kutakuinkin lopussa (vrt. s. 360, alaviite).

1960-luvulla keruussa oli urakoinnin

tuntua, sillä perinteisen nimistön arkistointia kiirehdyttiin — eikä nyt nähtynä yhtään turhaan. Kerääjinä oli opiskelijoita, joiden pro gradu -työn aiheeksi oli silloisen tutkimussuuntauksen mukaisesti annettu koko pitäjän viljelys-, vesistö-, kylännimet jne., ja heidän oli saatava pitäjän nimiaineisto nopeasti arkistoon. Kun keruualue oli yhdellä kertaa monen kylän suuruinen, yksityisintä talokohtaista nimistöä ei voitu saada talteen kuin otoksellisesti. Virittäjän nimitaitoartikkelista (s. 332) näkee, kuinka moninkertaista haastattelun tulisi olla, jotta keruutulos olisi paras mahdollinen.

Osatutkimusten nimimäärät osoittavat vastaansanomattomasti, että 1960-luvun aineistot ovat vajaita. Niistä puuttuu »ennen kaikkea suppean piirin käytössä olevia paikannimiä, mikrotoponyymejä» ja artefaktien (teiden, latojen) nimiä (s. 359). 1960-luvun kokoelmissa ei siis ole riittävästi sellaisia pellonnimiä kuin *Jokiranta(pellot)*, *Jokirantapelto*, *Jokirinta* (5 nimeä) ja *Jokivarsi* tai *Lammashaka* (4 nimeä), jotka sain omaan aineistooni. Itsestään selvää on, että tätä aineista puuttuu kokoelmista sitä enemmän, mitä vanhempia kokoelmat ovat. Tutkimustulokseksi tiivistäen: nimikokoelmia ei voi pitää »aivan niin kattavina ja aukottomina kuin tähän asti ehkä on pidetty» (s. 370).

Samoina toistuvat mikrotoponyymit tai appellatiiveista vaivoin erotettavat nimet eivät 1960-luvun keruuaatteen mukaan saaneet liikaa paisuttaa nimikokoelmia, mutta keruussa kaikki nimet tuli ottaa huomioon (Nimestäjän opas s. 28). Niinpä tätä aineistoa ehdettiin nimilippuihin jos millä teknikalla, kunnes sitä opittiin tarkemmin käsittelemään. Vaikea rajankäynti proprin ja appellatiivin välillä on johtanut siihen, että monet varhaiset mikrotoponyymimuistutpanot ovat nyt löydettävissä vain nimestäjän sinikantisesta vihosta. Koska Nimiarkiston kokoelmissa kaikesta huolimatta on ai-

van edustavasti mikrotoponyymejä, on lupa tähdentää sitä, että päänimistö, makrotoponyymit moninaisine taustatietoineen on monikäyttöisempi nimiaines kuin perheyhteisöjen mikrotoponyymit.

Ennen muuttumistutkimusta Nimiarkiston kokoelmat ovat tarjonneet kelvollisen perusmateriaalin mitä moninaisimpiin paikannimien tyyppi- ja lajitutkimuksiin ja nimien alueellisiin selvityksiin. Nimikokoelmia ovat tyytyväisinä käyttäneet myös muut tutkijat kuin nimistön- ja kielen tutkijat. Moni kadunmieskin on arkistossa kokenut ahaa-elämyksen jouduttuaan silmätysten kotiseutunsa nimien kanssa. Yhteisin varoin kustannettu Nimiarkisto on ollut ja on edelleen koko kansan ainutlaatuinen tietolähde.

Pelkään, että hyvin suuri osa Suomen alueesta olisi vielä nimestämättä ja monen kunnan makrotoponyymitkin puuttuisivat Nimiarkistosta, jos 1960-luvulta lähtien olisi liikaa takerruttu siihen, että joka talon *Navetantaus* on varmasti tullut kuulluksi. Ei voisi Terhi Ainialakaan julistaa maailmalle: »Since the 1960s, place-names in Finland have been systematically collected with the help of detailed standard instructions» [!] (Namn och bygd 85/1997 s. 76).

Jos muuttumistutkimuksen tavoitteena alun perin oli antaa yleiskuva Nimiarkiston kokoelmien laadusta, miksi vertailumateriaaliksi ei otettu yhtään kokonaista aineistoa 1970- tai 1980-luvulta? Keruuhan tarkentui vuosi vuodelta ja mikrotoponyymit otettiin paremmin huomioon. Itse selvitin 1960-luvulla ensimmäisen keruupitäjäni (runsaat 700 km²) kolmen vuoden aikana ja toisenkin samansuuruisen kunnan samassa ajassa, mutta 70-luvulla minulta kului paljon pienemmän kunnan nimestämiseen seitsemän vuotta.

Tutkimusraportin 16 tekstisivusta neljä on omistettu 1960-luvun keruuohteiden ja nimikokoelmien moitiskeluun, mutta itse muuttumistutkimukseen kuuluneesta 1990-

luvun aineistonkeruusta ei sanota juuri mitään: »Uusi keruu on tapahtunut tavalliseen tapaan paikallisia asukkaita haastattelemalla» (s. 356). Oma kokemukseni oli, että »normaali nimestys» ja sen jälkeinen tarkistuskäynti alueella (kaikkiaan noin kaksi viikkoa entuudestaan vieraassa kylässä) eivät valaisseet riittävästi kylän nimikäytäntöä — eikä tutkimusasetelma olisi ollut paljoo parempi, vaikka olisin kerännyt vanhempieni kotikylässä (vrt. s. 357). Kyläläisten omat mielipiteet nimien käytöstä menivät ristiin. Nimenkäyttöä olisi pitänyt pitää tarkkailla kylässä.

Kenttätöön tehtyäni mietin, sopiko vanha keruumetodi semmoisenaan uudenlaisen tiedon keräämiseen. Jonkinlainen kyselylomake tai -runko olisi ollut paikallaan, jotta olisi kertynyt yhteismitallista ja helpommin luvuiksi muutettavaa tietoa. Ehkä olisi pitänyt haastatella vain keski-ikäisiä ja sitä nuorempia ja syrjäyttää vanhimmat asukkaat, koska selvittävänä oli kylän paikan-nimistön tila 1990-luvulla.

Täysi vapaus valita itse tutkimusalueensa johti aika kummallisiin tilanteisiin. Me kaksi pohjalaista osatutkijaa ahersimme kahden puolen kunnanrajaa linnuntietä noin 40 kilometrin päässä toisistamme paljastaaksemme, kuinka kunniallisesti yksi ja sama 1960-luvun nimestäjä oli tehtävästään näissä kunnissa suoriutunut. Tuulikki Paananen-Kurikkala sen sijaan oli osunut yksin Itä-Suomen sydänmaille (kartta s. 356). Kun hän suoriutui tehtävästään jo vuonna 1995 ja esitti Viipperon hätkähdyttävät katoamisprosentit (s. 369), eikö välttämättä olisi pitänyt suunnata toinenkin tutkija jon-

nekin Savoone?

Kussakin osatutkimuksessa on rinnastettu eri aikakausien nimimateriaalit siten, että voidaan helposti nähdä, mistä nimestä on tieto miltäkin ajalta. Vaikka keruuaineistot on listattu selkeästi rinnakkain, ne eivät kokonaisuuksina ole vertailukelpoisia. 1960-luvun nimestäjä on vailla ennakoasenteita kerännyt parhaan kykynsä mukaan tietyn alueen nimet. Keruukarttana hänellä on voinut olla keskeneräinen, epähavainnollinen ja täysin sokko kartta niin kuin Kylänpään nimestäjällä. 1990-luvun tutkija sen sijaan on ensin perehtynyt 1960-luvun aineistoon, sen jälkeen nimestänyt kylän, tarkistanut keruutaan kaiken kylästä taulukoidmansa aineiston pohjalta ja erityisesti vielä tivannut puuttuvia nimiä. Täytyyhän 1990-luvun aineiston näin olla kattavampi kuin 1960-luvulla kerätyn.

Keruuraportin taulukosta (s. 359) saa käsityksen, että 1990-luvun keruuaineistot olisivat kokoelmina käytettävissä, niin kuin nimistöntutkimusaineistot yleensä. Kuitenkin vain osa materiaalista on päätynyt Niemiarkistoon. Suurimmaksi osaksi uudet nimitallennokset on dokumentoitu vain osatutkimuksiin ja niihinkin pelkkinä lueteloina ilman nimien paikannusta, vähän samaan tapaan kuin Muinaismuisto-Yhtiön keruussa sata vuotta sitten. ■

RITVA KORHONEN

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus,

Sörnäisten rantatie 25,

00500 Helsinki

Sähköposti: *ritva.korhonen@kotus.fi*